

A végtelen vita

CHRISTINA BRUNNSCHWEILER, ERWIN BLUTE:
THE ON-GOING DEBATE ON NATURAL RESOURCES
AND DEVELOPMENT. WWW.VOXEU.ORG

A természeti erőforrások ára jelentősen emelkedett az elmúlt években. Mindez annak ellenére történt, hogy a jelenlegi fogyasztóár-index nem olyan magas, mint a 2008-as tavaszi csúcának idején: az elmúlt 10 évben összesen 249 százalékkal növekedtek a fogyasztói árak. Ennek hátterében több magyarázó tényezőt is található: kedvező feltételek voltak adottak mind kínálati (a bányakitermelés piaci ereje), mind keresleti oldalon (gazdasági fejlődés Indiában és Kínában). A kérdés csak az, hogy ezek a többletjövedelmek vajon a nemzetközi bányavállalatok részvényeseit gazdagították, vagy a szegény, természeti erőforrás exportjára alapozó országok gazdasági fejlődéséhez adtak alapot és reményt?

A cikk első részében az ún. *erőforrás-átok-elméletet* és kritikáját mutatja be. Az erőforrás-átok-elmélet szerint az erőforrások rossz hatással vannak a fejlődésre. Ennek alapját az a megfigyelés adja, hogy a természeti erőforrásokban gazdag országokban lassabb a gazdasági fejlődés és gyakoriak a fegyveres konfliktusok. A *Sachs* és *Warner*, valamint *Collier* és *Hoeffler* által fémjelzett „átok-elmélet” a kilencvenes évekbeli megjelenése óta vitákat vált ki közgazdászok, politológusok és policyalkotók között. Kezdetben nagyobb hangsúlyt kaptak a *holland kór* és a *járadékvadász-elméletek*, míg később inkább az intézményi gyengeség, hiányosságok kerültek előtérbe. Az ún. „járadékhatás” (rentier effect) következtében az erőforrásokból származó bevételek megerősítik az elitet és lehetővé teszik az autokratikus rezsimek működését, ami az intézményeket gyengíti.

Az erőforrás-átok paradox természete miatt mindig visszakerül a figyelem középpontjába, holott egyre több cáfolata jelenik meg. Így például még mindig hiányosságok tapasztalhatók az erőforrásokkal való ellátottság mérésében. A korai publikációkban az erőforrásbőséget az elsődleges export és a GDP hányadosaként értelmezték. Ezek a feltételezések az erőforrásoktól való függés méréseit vették alapul, holott a függőség nem feltétlenül azonosítható a bőséggel.

A konfliktus kirobbanására vonatkozó várakozások miatt egyre inkább a primer termékek exportjára kényszerülnek az országok, mivel az elüldözött befektetések és bevételek miatt nem marad más terület, ahol gazdasági tevékenységet folytathatnának. A függőség továbbá egy rosszul kigondolt gazdasági fejlesztési stratégia eredménye is lehet, nem feltétlen hozható összefüggésbe a lassú növekedéssel. Így tulajdonképpen csak az állítható biztosan, hogy az erőforrástól való függés, a konfliktusok előfordulása és a lassú gazdasági növekedés között valamilyen kapcsolat van. Az pedig már nem feltétlenül igaz, hogy mindennek a függés az oka. Az sem következik automatikusan az erőforrás-függőség és az intézményi minőség közötti negatív korrelációból, hogy a függőség miatt gyengülnek az intézmények. A probléma talán az, hogy a rossz intézmények nem vonzzák az ipari és szolgáltató befektetéseket, így alakul ki az elsődleges exporttól való függés.

Az utóbbi időkben megjelentek olyan tanulmányok (lásd Brunnschweiler és Bulte 2008, 2009), amelyek a korai erőforrás-átok elméleteket alátámasztó ökonometriai méréseket kritizálják és egyben alternatív módszereket javasolnak az erőforrásbőség mérésére. A módszer az erőforrások gazdasági értékén alapszik, és azt hivatott bizonyítani, hogy az erő-

források kedvezőek mind a növekedés, mind a béke számára. Ezt támasztja alá, hogy a kilencvenes évek közepe óta az afrikai államok gazdaságai – a Kongói Demokratikus Köztársaság kivételével – jobban teljesítenek ásványkincs- és egyéb termékek exportjának tekintetében is. Az erőforrás-átok elméleteket cáfolja továbbá, hogy a bevételek és a jólét növekszik, míg a szegénység és az egyenlőtlenség csökken.

A második rész az erőforrások, a konfliktusok és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot vizsgálja. Ross (2004) megfigyelései szerint kicsi a valószínűsége az előbb említett kapcsolatnak. Az egyik leghíresebb, erőforrásokkal összefüggő konfliktus Sierra Leonében zajlott. Ugyanakkor bizonyítékok léteznek (a kezdeti konfliktusok földrajzi elhelyezkedése, a lázadók tanúvallomásai) arra nézvést, hogy a háború kirobbantásában nem játszottak szerepet a gyémántok, igaz a helyzet súlyosbításához és elnyújtásához hozzájárultak. Mokuwa és szerzőtársai (2011) véleménye szerint az atrocitásokért a társadalmi csoportok kizárása, kizsákmányolása, valamint marginalizálódása okolható. A társadalmi igazságtalanság, a sérelmek felhalmozódása tehát döntő jelentőségű volt Sierra Leonében. A cikk szerzőinek feltételezése szerint a hosszú távú béke érdekében ezeket a sérelmeket *intézményi reformokkal* hatásosabban lehetne megoldani, mint a gyémántok nemzetközi kereskedelmének szabályozásával.

A bemutatott cáfolatok ellenére folytatódnak az erőforrás-átok létezésére vonatkozó viták. Nemrégiben megjelentek olyan párhuzamos elméletek (például a *Journal of Peace Research*-ben, 2012 januárjában), amelyek geofizikai tényezők megváltozásának (a globális felmelegedésnek) következményeként konfliktusokat prognosztizálnak. Nagyobb aggo-

dalmat válthat ki az erőforráshiány, amely erősítheti a megszerzésükért folytatott versenyt. A klímaváltozás konfliktusok számát növelő hatása egyelőre bizonyítás alatt áll, habár – ha a nemzetközi közösség is úgy akarja – különböző technikai és agrárfejlesztésekkel lehetne védekezni ellene.

A szerzők végkövetkeztetése: intézményi reformokra van szükség ahhoz, hogy Afrikában vagy bárhol kialakuljon a fenntartható és békés fejlődés. A törvényalkotásnak átláthatóbbnak, igazságosabbnak kellene lennie és az egyes társadalmi rétegek szélesebb körű bevonásával kellene megvalósulnia. Sajnos egyelőre fejlettebbek a mezőgazdaságra és a trópusi földterületek használatára vonatkozó ismeretek. Még a fejlődéskutatóknak és a gyakorlati szakembereknek is fejlődniük, tanulniuk kell ahhoz, hogy jobban megértsék az intézmények dinamikáját.

MIKLÓS DALMA

A diplomás, mint befektetés

LUIGI ZINGALES: THE COLLEGE GRADUATE
AS COLLATERAL.

THE NEW YORK TIMES 2012.06.14.

Lehetséges-e az amerikai felsőoktatást hitelek helyett közvetlen tőkével finanszírozni? Elosztható-e igazságosabban az oktatás költségei? *Luigi Zingales* professzor elsősorban ezekre a kérdésekre keresi a választ, miközben *új felsőoktatás-finanszírozási modelljét* mutatja be, amely elsősorban az átlagegyetemek helyzetén javítana.

Az elméleti közgazdászok előszeretettel csinálnak viccet a piaci szereplőkből, akik versenyt akarnak, ha belépnek egy piacra, de amint bejutottak, azonnal támogatásokért és védő rendelkezésekért lobbiznak. Az ilyen elméleti közgaz-

dászok hajlamosak megfélekedni arról, hogy ők sem sokkal különbek ezeknél. A legtöbbjük az egyik legkevesebb versenyt felmutató, és leginkább támogatott szakmában dolgozik – a felsőoktatásban. Ők azok, akik előszeretettel kritizálják a kizsákmányoló hiteleket, de nem veszik észre, hogy a diákhitelek rendszere legalább ennyire kizsákmányolja az erre a hitelre rászorulókat. Ugyanakkor mit lehet tenni, hogy elkerüljünk egy újabb hitelbuborékot és adósságválságot? Egy felvetés szerint az egyik megoldás az lenne, ha a megszüntetnék a kormányzati támogatásokat, és az oktatás finanszírozását a végzett hallgatók bevételeihez igazítanák. Az elmúlt évek során az Egyesült Államokban körülbelül 8 millióan részesültek az úgynevezett *Pell ösztöndíjban*. Ez önmagában 28 milliárd dollárt tett ki 2010-ben. Ehhez hozzájön még a szövetségi *közvetlen hitel program*, amely a 2010–11-es tanévben 13 milliárd dollárjába került az adófizetőknek. Az Egyesült Államokban az egyetemeknek nyújtott támogatás évente eléri a 43 milliárd dollárt, és ebben még nincsenek benne a különböző adókedvezmények (például egyetemeknek nyújtott adományok esetében), vagy az egyetemi képzésre költött adótámogatások, illetve a különböző kutatási támogatások sem. Ahogy az ingatlanok esetében a támogatások hozzájárultak az ingatlanárak növekedéséhez, úgy hasonlóan tapasztalhatunk az egyetemi képzések egyre magasabb költségeivel kapcsolatban is. 1977 és 2009 között az átlagos egyetemi képzések ára több mint megkétszereződött. A támogatások a hitelezésre is hatással vannak. Mivel a kormány garanciát vállal a diákhitelekre, a hitelezőknek egyáltalán nem áll érdekében ésszerűen hitelezni. A megfelelő döntés terhe így a hitelfelvevőkre hárul, azonban egy átlagos 18 éves sok esetben képtelen önállóan felmérni,

hogy egy ilyen befektetés mennyire lesz kifizetődő számára. A megoldás persze a szakértői vélemény kikérése lenne, de ezzel a többség nem él, a fennmaradó hányad pedig – a fent említett okoknál fogva – általában azt a tanácsot kapja, hogy vegye fel a lehető legnagyobb hitelt. A jelenlegi diákhitel-állomány már elérte az egy milliárd dollárt, ugyanakkor a fizetésképtelenné válók száma a 2007-es 6,7 százalékról két év alatt 8,8 százalékra nőtt. Kis mértékben tetézi a problémát az a tény, hogy a támogatások rendszere lehetővé teszi azt is, hogy olyan intézmények is fennmaradjanak, amelyek nem képesek megfelelő színvonalú oktatást biztosítani a hallgatóik részére.

Itt nem arról van szó, hogy a rászorulókat támogatni nem lenne célszerű. Egy igazi szabadpiaci verseny – a szerző szerint – kiegyenlítené a lehetőségeket. Ha nem is azért, hogy egyenlő esélyeket teremtsen mindenkinek, a hatékonyságra való törekvés miatt mindenképp – elvégre a tehetséget kár lenne veszni hagyni. Két alapvető problémát nevez meg: a diákok többségének nincs megtakarítása, illetve a majdani jövedelmet sem tudják visszafizetésre feláldozni. A szerző szerint, ha ezt a két problémát sikerül orvosolni, vagy megkerülni, máris meg lehet előzni az újabb válságot. A befektetési tőke már többször is sikeresen bizonyította, hogy a magán-szektor hatékonyan képes finanszírozni olyan kezdeményezéseket, amelyek nem rendelkeztek saját anyagi forrásokkal. Akkor miért ne finanszírozhatnának tehetséges diákokat is? A befektetők adósság helyett tőkével finanszírozhatnák a diákok oktatását, akik ezt majdani jövedelmük bizonyos százalékával fizetnék vissza – vagy ami még jobb: majdani jövedelmük azon részének adott százalékával, amennyivel többet keresnek, mint azok, akik nem rendelkeznek felsőfokú

végzettséggel. A szerző szerint az utóbbi egyszerűen kiszámolható abból, hogy a diplomások tényleges keresetéből kivonjuk az adott területen dolgozó, felsőfokú végzettséggel nem rendelkezők átlagfizetését. Ez nem a röghöz kötés újabb formája lenne, hanem egy önként vállalt újfajta adó, amely nem az összes adófizetőt érintené, hanem csak azokat, akik a diploma miatt előnyösebb helyzetbe kerültek. A majdani jövedelemtől függő szerződések érvényesítése hatalmas költségekkel járna, ugyanakkor létezik egy alternatív megoldás: be kellene építeni az adórendszerbe. Az adóhatóság végezhetné a behajtást a magánhitelezők nevében is, és ez semmibe sem kerülne az adófizetőknek. Ausztráliában a 80-as évek óta működik egy hasonló rendszer, azzal a lényeges különbséggel, hogy mivel a „törlesztőrészlet” maximálva van, így a kevésbé vagyonos diákoknak arányaiban nagyobb összeget kell befizetniük, hogy a rendszer működőképes maradjon.

A Yale egyetem próbálkozott egy jövedelemfüggő visszafizetési konstrukció bevezetésével még 1972-ben, ugyanakkor a próbálkozás sikertelen volt. Ennek legfőbb oka, hogy a hallgatókat közösen tették köteleessé a visszafizetésre. Ez lavínát indított el, és egyre többen jelentették be fizetéképtelenségüket, amellyel a fizetőképes társaikra nehezedő anyagi terheket növelték. A Yale természetesen megpróbálta behajtani az összeget és ezzel sikeresen elidegenítette a saját öregdiákjait is. Az ilyen explicit kísérletektől eltekintve, az elit egyetemek (mint például a fent említett Yale, vagy akár a Harvard), implicit módon már így is a *kereseti szerződés* egy bizonyos formáját használják. Az átlagos diáktól kisebb összeget kérnek, mint amennyibe az átlagos képzés kerül, a hiányt pedig a leggazdagabb alumnusok adományából pótol-

ják. Ez természetesen azt is jelenti, hogy a bevételeik egy része egyenes folyománya a leggazdagabb öregdiákok jövedelmének. Bár ez a rendszer jelenleg nagyon jól működik az elit intézményekben, amelyeknek hallgatói közül több multimilliárdos is kikerül, addig a rendszer a kisebb, átlagosnak mondható intézményekben nem életképes. Az ilyen átlagosnak tekinthető intézményekben a *jövedelemszerződés* lenne a leghatékonyabb. Bevezetése megváltoztatná a jelenlegi kockázati tényezőket is. A nagyon jól teljesítők finanszíroznák a kevésbé tehetséges diáktársaikat, valamint elkerülhető lenne, hogy a végzett diák pusztán a kereseti lehetőség miatt kényszerüljön elvállalni egy állást, mert fizetnie kell a törlesztőrészletet. Szintén fontos, hogy ez a rendszer arra ösztönözné a pénzügyi tanácsadókat, hogy valóban jó tanácsokkal lássák el a diákokat. Ez a befektetőknek is érdeke lenne, hisz a jól teljesítő diákokon csak nyerne, míg a rosszabbul teljesítőkön akár veszíthetnek is. A fentiek mellett nem utolsó szempont, hogy a rendszer reálisabb képet festene arról, hogy mégis milyen szakok azok, melyekre komolyabb igény van a felsőoktatásban, és esetlegesen nyomást gyakorolhatna az intézményekre, hogy azok javítsanak az oktatás színvonalán. A szerző szerint azonban a leglényegesebb talán az lenne, hogy a rendszer bebizonyítaná, hogy lehetséges közbelépni és segíteni a rászorulókon anélkül, hogy a segítséget egy aránytalan támogatássá tegyünk. A jelen helyzetben ugyanis az aránytalan támogatásokból fenntartott egyetemek privilegizált osztályokat termelnek ki magukban (akadémikusok, professzorok), és mindezt a diákok és adófizetők tartják fenn – ami nem a legideálisabb állapot.

Mit tudnak a gazdasági diplomával rendelkezők?

DIANE COYLE: ARE ECONOMIC GRADUATES FIT FOR PURPOSE? VOX, 2012. FEBRUÁR 22.

A globális válság aggodalomra adott okot a közgazdász szakma bizonyos területeivel kapcsolatban. A sok kérdés közül az egyik a közgazdaságtudomány egyetemi oktatásának újragondolását veti fel. A cikk összefoglalja a területtel kapcsolatos különböző nézeteket, amelyek egy, a brit kormány, a Bank of England, valamint a Királyi Közgazdasági Társaság által közösen szervezett konferencia során kerültek fel.

A 2008 óta tartó pénzügyi és gazdasági válság következtében sokan kezdték újragondolni a közgazdaságtudományt. Ennek a folyamatnak volt része az előbbiekben említett, az egyetemi közgazdasági oktatás újraértékelésének szentelt konferencia. Mint a nyitóülés egyik felszólalója megjegyezte: „a válság az értelmiség nagy kudarca volt, félreértettük ugyanis a folyamatokat és rossz értelmiségi apparátust használtuk”.

A kérdés, hogy szükséges-e az közgazdaságtudomány egyetemi oktatásának reformja, szorosan kapcsolódik a válság utáni közgazdaságtudomány értelmiségi státuszát firtató kérdéshez. Számos felszólaló megemlítette, hogy a közgazdaságtudomány némely területén hatalmas fejlődés ment végbe az előző évtizedekben: gondoljunk csak az *aukcióelméletre* vagy a *fejlődés-gazdaságtanra*. Nagyfokú egyetértés mutatkozott továbbá abban is, hogy a közgazdászoknak be kell látniuk, hogy az elmúlt ötven év alapvető paradigmái csak korlátok között működnek. Arra van most ugyanis szükség, hogy a tudásanyag állapotával szemben tanúsított *szereénységet* a legmagasabb tudományos mércékhez

ragaszkodással kombináljuk, továbbá egy új eklekticizmus szellemében kell feltenni azt a kérdést, hogy a gazdasági jelenségek megértéséhez milyen megközelítésre van szükség.

Egy felszólaló kifejtette, hogy sokan hajlamosak kizárólag egyfajta modellt elfogadni, ugyanakkor a valóságban van egy igazi *Frank Knight-i* értelemben vett bizonytalanság a különféle viselkedési modellekkel kapcsolatban, és ma nincs alternatívája annak, hogy egy lassú folyamat során felfedjük az általunk használt modell feltevéseinek és következtetéseihez tapasztalati állapotát.

Míg a szerénység és eklekticizmus széleskörű támogatásra lelt, már kevesebb megegyezés volt abban a kérdésben, hogy milyen mértékben szükséges a makroökonomia gyakorlati alkalmazását és tanítását megváltoztatni. Egyes felszólalók úgy érezték, hogy a meglévő megközelítések remekül kiegészíthetők az új keletű *gazdaságtörténelemmel*, amely magában foglalja a vitát a *Taylor-szabályról*, a *döntéshozatali reakciófüggvényről* és olyan bővítményekről, mint a *heterogén ügynökök*. A másik végletet képviselő résztvevők mellett érveltek, hogy a válság bebizonyította, hogy a *sztenderd makroökonomiai keretrendszer fölösleges*. E résztvevők helyett két, a diplomások tudásában húzódó szakadékot hangsúlyoznak: az intézményes ismeretek a pénzügyről, a pénzről, illetve a bankügyletekről, ezen intézmények gazdaságban betöltött szerepének elemzése, illetve a *hálózatmodellek* alkalmazása, amelyek széleskörű használata igen elterjedt más tudományágakban, mint például az epidemiológiában vagy az evolúciós biológiában.

A konferencián résztvevő munkaadók ugyanakkor azt hangsúlyozták, hogy a közgazdasági diplomával rendelkezők *szűkebb képzettséggel* rendelkeznek,

mint amire szükségük lenne munkájuk során. Még a pénzügyi piacok, tanácsadás, és a közsféra közgazdász szakértői is a *fontos készségek hiányával küszködnek*, habár általánosságban jó gyakorlati képességekkel rendelkeznek a munkaadók véleménye alapján. A kommunikációs készségük elfedte a hiányzó készségeket, és az a tény, hogy a diplomások szélesebb kontextusban alkalmazzák a közgazdasági ismereteiket, megbecsülést szerez nekik.

A jelenlévő munkáltatók meglepően nagy számban jelezték, hogy szükség lenne több gazdaságtörténelem tanítására, a nemzeti gazdasági adatok helyett a nemzetközi kontextusra való koncentrációra, valamint a mennyiségi módszerek (mint az adatgyűjtés és azok megértése – szemben a kifinomult ökonometriai technikákkal) jobb gyakorlati alkalmazására. A Kormányzati Gazdasági Szolgálat (Government Economic Service) munkatársai körében végzett felmérés is rámutat arra, hogy ténylegesen ezek a fontos területek az egyetemisták felkészítésében. Például a közszférában tevékenykedő közgazdászok a nem szakmabeliek eligazítására szolgáló *információs anyagok* készítését tartják egy bizonyos fokig a legfontosabb feladatnak. A felmérést ki lehetne terjeszteni a magánszféra közgazdászaira is.

A jelenlévő akadémikusok körében egyetértés volt abban, hogy a gazdasági kurzusoknak szélesebb kontextust kellene adniuk. Ez szerepelt a többnyire amerikai akadémikusok által írt esszék sokaságában is, amelyeket a résztvevők számára írtak a konferencia előtt. Az akadémikusok azonban óvatosságra intettek abban a kérdésben, hogy a tanterv kibővítése mellett mit kellene eltávolítani. Vita indult a reformok korlátairól az egyetemi szektorban. A megemlített korlátok közül néhány:

- A tény, hogy a tananyag máris tele van, és hogy a hallgatók jelentős ideje elmegy arra, hogy gyakorlati helyekre jelentkeznek és munkát keresnek tanulmányaik befejeztével.
- A hallgatók kezdeményezése, hogy a „szájukba rágott” anyag helyett ötletekre alapozzanak.
- A fegyverkezési versenyhez hasonló versengés az egyetemek között, amelynek célja, hogy egyre több gyakorlati anyagot tanítsanak, azzal a végeredménnyel járna, hogy csak a legjobb matematikai képességekkel rendelkező végzős középiskolások kerülhetnének be a felsőoktatásba.
- Az egyetemek vonakodása, hogy az alacsonyabb szintű matematikai képességekkel rendelkező, de a közgazdaság iránt érdeklődő tanulóknak ösvényt mutassanak, az egyetemi kurzusok kicsi variációja, és a helytelen feltételezés, hogy a gazdasági diplomával rendelkezők közgazdászként fognak dolgozni.
- A Kutatási felmérési gyakorlat/Kutatási kiválósági keretrendszer (Research Assessment Exercise/Research Excellence Framework) által tartalmazott folyóiratok kicsi választéka, amely az egyetemi tanárok olyan kínálatához vezet, akiknek az érdeklődése és szakértelme a tárgyak és megközelítések szűk tartományába esik. Például azt mondják, hogy jelenleg nincs elég ember a nagy-britanniai egyetemeken a gazdaságtörténelem oktatására.
- Az ugyanahhoz a megközelítéshez alkalmazkodó uniformizált tankönyvek használatának szükségessége, mivel a nagy amerikai kiadók vonakodnak az alternatívákat megkockáztatni, pedig a legtöbb közgazdász az alapvető tankönyvek anyagának többségét túlságosan leegyszerűsítettnek vagy helytelennek tartja.

Ez a vita abban az időszakban folyik, amikor a közgazdaságtudomány igen nagy érdeklődésnek örvend a középiskolások körében. A konferencián részt vett, végzősöknek gazdaságot oktató tanárok amellet érveltek, hogy az általuk tanított fontos témakörök, mint a viselkedési közgazdaságtan, pénz és bankrendszerek, gyorsan növekvő gazdaságok, szimulációk és kísérleti technikák, gazdaságtörténet, illetve új technológiák és hálózati modellek az egyetemi tananyag részévé kellene, hogy váljanak, valamint, hogy az oktatók jobban kihasználhatnák az internetet és az egyéb pedagógiai innovációkat. Azt állították, hogy a középiskola az aktív tanulás terén számottevően jobba vált az egyetemnél.

KUBIK BÁLINT GYÖRGY

Az idegen nyelvek tanulásának haszontalansága

VICTOR GINSBURGH: LAWRENCE SUMMERS AND THE USELESSNESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES. VOX 2012. FEBRUÁR 8.

Yasar Kemal, török író szavai, idézi *Paul Theroux* a *The Great Railway Bazaar* című műből:

Az angol az internet, az üzleti élet és a világkereskedelem domináns nyelve. Szükség van egyáltalán másik nyelvre?

„Nem tudok angolul. Beszélem a kurd, a török és a cigány nyelvet, de nem beszélek barbár nyelveket.”

„Barbár nyelveket?”

„Angol! Német! Francia! Mind barbár nyelvek.”

2005-ben *Larry Summers*, a Harvard akkori rektora megbotránkoztatta a világ nagy részét azzal a kijelentésével, hogy a nők kevésbé tehetségesek a tudomány és a matematika területein. Ezúttal

egy újabb hajmeresztő kijelentést tett, miszerint az anyanyelvi angoloknak le kellene mondaniuk az idegen nyelvek tanulásáról, ugyanis a világ fennmaradó része úgylát meg fog tanulni angolul. Az angol nagyjából 400 millió ember anyanyelve (amely a 7 milliárdos populáció 6 százalékának felel meg) és további nagyjából 1 milliárd ember beszéli a nyelvet.

A nyelv a kultúra kifejezésének alapvető eszköze (és alapvetően meghatározza, hogy milyenné válik a gondolkodásunk, milyen a kultúránk – a Sapir-Whorf-hipotézis szerint). Olvassuk el *Shakespeare II. Richárd* című művét és fordítsunk figyelmet *Mowbray Tamásra*, akit a király Velencébe száműzött („*A nyelvet, melyet negyven éven át / Ajkam beszélt, ez édes anyai / Nyelvet, hajh el kell már felejtenem. / E percztől fogva ajkam már hasonló vagy [...] Itéleted hát szótalan halál, mely / Ajkamtól a szó hő lehet fogá el!*” – *Szász Károly fordítása*).

Sri Lankában számos életet követelt, amikor a két hivatalos nyelv közül az egyiket beszélők úgy döntöttek, hogy az ő anyanyelvük fontosabb, mint a másik nyelv. A másik végletnek az Európai Unió tekinthető. A 24 hivatalos nyelv miatt minden hivatalos dokumentum lefordítása évente 1,4 milliárd dollárt emészt fel. Az EU intézményeiben barangolva rájöhettünk, hogy az angol anyanyelvűek számára nagy nehézségeket jelent mások angoljának megértése és egy mélyebb beszélgetés során utóbbiak könnyen elveszíthetik a fonalat. Vajon ez az, ami Summers professzornak tetszene?

Kétségtelen, hogy világviszonylatban az angol tekinthető a nemzetközi kapcsolatok és kereskedelem nyelvének. *Jacques Melitz* (2008) megpróbálta megmérni és megbecsülni a kereskedelmi partnerek közötti nyelvi különbsé-

gek hatását. Megállapítása szerint az ún. nyílt rendszerű kommunikációra az a nyelv alkalmas, amely vagy egy ország hivatalos nyelve, vagy széles körben ismert (a lakosság legalább 20 százaléka beszéli). A spanyol ilyen nyelv, amennyiben a kommunikáció Bolívia és Mexikó között történik. A közvetlen kommunikáció során az alkalmazott közös nyelvnek elegendő csak azt a feltételt teljesítenie, hogy a lakosság legalább 4 százaléka beszélje azt. Röviden, Melitz javaslata szerint a két csatorna kereskedelmet élénkítő hatása eltérő. Felmérései szerint a közvetlen kommunikáció pozitív hatásai a nagyobbak: annak a valószínűségnek a 10 százalékos emelkedése, hogy két személy két eltérő országban beszél egy közös nyelvet, 10 százalékkal növeli a kereskedelem hatékonyságát. A másik következtetése pedig, hogy az angol, mint nyílt rendszerű kommunikációs nyelv nem okoz nagyobb hatékonyságot, mint bármely másik európai nyelv.

Továbbra is nehéz meghatározni, hogy mely nyelvek ismerete szükséges, azonban világos, hogy a globalizáció elterjedésével az idegen nyelvek elsajátítása nélkülözhetetlen.

LEBÓ ANDRÁS

Steve Jobs vezetői kvalitásai

WALTER ISAACSON: THE REAL LEADERSHIP LESSONS
OF STEVE JOBS
HARVARD BUSINESS REVIEW 2012 ÁPRILIS

Steve Jobs halála után a sorra jelennek meg azok a művek, amelyek más igazgatóknak állítanak példát Jobs munkásságából. Jobs 1976-ban társtulajdonosként alapította meg az Apple-t szülei garázsában, néhány év múlva azonban kiszorí-

tották a hatalomból. 1997-ben tért vissza és mentette meg a céget a csődtől, amit 2011-re a világ legértékesebb vállalatává tett.

Jobs üzletpolitikája az volt, hogy *a szabályok rá nem vonatkoznak*. Az embereit kemény kézzel fogta. Véleménye szerint a vállalatok nem aprózhatják el figyelmüket, hanem azt egy-két dologra kell fókuszálniuk. „Eldönteni azt amit nem akarsz, ugyanolyan fontos, mint azt amit igen. Ez a cégekre és a termékekre is vonatkozik” – mondta.

Miután helyrehozta a vállalatot, bevezette az *ötlettáblát*, amin a dolgozók a saját ötleteiket megoszthatták, majd bejelentette, hogy az ötletek közül mit fog megvalósítani. A Google vezetője, *Larry Page* is kikérte a véleményét nem sokkal Jobs halála előtt, hogy szerinte mit kellene tennie a Google jövőbeli fejlődése érdekében. „Le kell egyszerűsíteni a dolgokat, különben elveszik a lényeg.” Jobs ellátogatott a Xeroxhoz egykoron, ahol látta az új terveket, amiket meg akartak valósítani. Jobs ezeket a terveket sokkal kedvezőbb áron valósította meg.

Miután elfogadtatta magát az emberekkel, azzal a kéréssel kezdett foglalkozni, hogy hogyan lehetne integrálni a számítógépeket és az eszközöket. A terméket helyezte a profit elé. Azzal foglalkozott, hogy nagyra tegye a terméket, mert ezzel együtt jár a magas profit. Felfogása szerint a vevőknek meg kell mutatni, hogy mit akarnak, s ezt *Henry Ford* példáján keresztül illusztrálta: ha akkoriban Ford megkérdezte volna valakitől, hogy mit akarnak, csak egy gyorsabb lóra lett volna igény.

Jobs híres képessége volt, hogy nyomást tudott gyakorolni az emberekre és ezáltal *elérte, hogy megtegyék a lehetlent*. Egy korai példa, amikor éjszakai műszakban dolgozott az Atarinál és

rávette *Steve Wozniakot*, hogy megalakítsa a Breakout nevű játékot. Wozniak szerint a munka hónapokat vett volna igénybe, ám Jobs ragaszkodott hozzá, hogy négy napon belül legyen kész. Akik valaha együtt dolgoztak Jobssal, elismerik, hogy jellegzetesen nyers stílus ellenére rávezette őket, hogy kiemelkedő tetteket hajtsanak végre. Jobs arra inspirálta csapatát, hogy megváltoztassák a számítógép pályájának történetét. „Megtetted a lehetetlent, mert nem vetted észre, hogy az” – emlékszik vissza *Debi Coleman*, a Macintosh csapat egyik tagja és egyben Jobs egyik leghűségesebb alkalmazottja. Jobs egy nap bement *Larry Kenyon* fülkéjébe, aki a Macintosh egyik mérnöke volt és arra ösztönözte, hogy rövidítse meg a rendszerbe való belépési időt.

Amikor Jobs az iPhone-t tervezte, eldöntötte, hogy a készülék felületének karcmentes üvegnek kell lennie. Ekkor ismerte meg a *Corning* által „Gorilla glass” néven fejlesztett üveget. Hat hónapon belül rendelt egy nagyobb szállítmányt. A cég vezérigazgatója próbálta elmagyarázni, hogy nem állnak még készen erre. Jobs mindezek ellenére ragaszkodott hozzá.

Steve Jobs korai útmutatója három alapvetet fogalmazott meg: *beleélés*, *összpontosítás* és az úgynevezett „tulajdonítás”. Ekkora tanulta meg, hogy emberek véleménye egy adott termékről annak külső megjelenésén alapszik. Jobs megszállottja volt a készülék formatervezésének és a csodálatos külsejű termékeknek.

Majdnem az összes általa létrehozott termék fejlesztése során volt egy bizonyos pont, amikor visszavonult a tervezőasztalhoz, mert nem érezte tökéletesnek a munkáját. Ez történt az iPhone esetében is. Túl markánsnak érezte a külsejét, ezért a hosszas mérnöki mun-

kát nem kímélve, közölte a csapatával, hogy újra kell kezdeniük. Felháborodás helyett egyetértés volt a reakció. Az iPad tervezése is hasonlóan alakult. Nem tűnt elég barátságosnak, ezért az alsó szélét meglehetősen le kellett kerekíteni. Maximalizmusa még a láthatatlan részekre is kiterjedt. Mikor kisfiúként segített az apjának, megtanulta, hogy az igazi mesterember ugyanannyi figyelmet szentel a szekrény fal felőli részének, mint az előoldalnak. Ez a művészek tökéletesség iránti szenvedélyének jele. Az Apple II és a Macintosh belső áramköri lapjának esetében is ezt a szemléletet vallotta. Mindkét példányt visszaküldte a mérnököknek, hogy a légmentesen zárt készülék belső lapja mutatós legyen. Miután megtörtént az újratervezés, belevésztette a készülék tartójába a csapat tagjainak nevét, mondván, hogy egy igazi művész dedikálja a munkáját.

Tökéletesség iránti vágya miatt Steve Jobs rendkívül türelmetlenül és durván viselkedett az őt körülvevő emberekkel. Nem érezte lekezelőnek stílusát, azonban ha valamit nem tartott jónak, azt mindig megmondta, mivel szerinte az őszinteség munkája része volt. Talán nem volt szükség erre a durvaságra, ismerte el Wozniak, az Apple társalapítója, viszont más irányítás alatt a dolgok valószínűleg kudarcba fulladtak volna. Jobs inspirálta az alkalmazottait, hittek benne, hogy úttörő terméket hoznak létre és emberei hűségesek voltak hozzá.

Jobs bízott a személyes találkozás erejében. Szerinte a kreativitás spontán megbeszélésekből táplálkozik. A Pixar épülete is ezt sugallja, amelynek célja, hogy az emberek könnyen összefuthassanak. Ötvözi a kreativitást és az együttműködést. Jobs a formális prezentációk helyett is a spontán előadásokat részesí-

tette előnyben. Olyan főnök volt, aki egyszerre foglalkozott az átfogó stratégiával és fókuszált a legkisebb részletekre. Ez valósult meg a „digitális központ” elképzelésében is. Jobs egyszerre volt humán- és reálbeállítottságú, összekapcsolta a technológiát a kreativitással. Mindezt kiváló üzleti stratégiával tette. A XXI. században ez az innováció kulcsa.

Steve Jobs munkásságára két hatalmas társadalmi jelenség volt hatással: az egyik a hippimozgalom és a háborúellenes aktivisták tevékenysége, a másik a csúcstechnológia. Életének összes aspektusa ezt tükrözi. Azt vallotta, hogy azok az emberek, akik a többség szemében örülnek tünnek, számára zsenik. Azok tudják megváltoztatni a világot, akik azt is gondolják, nekik sikerülhet.

RÓZSA ZSÓFIA BRIGITTA–ÖLVEDI TÍMEA

Miért tévednek a globális felmelegedés szkeptikusai?

WILLIAM NORDHAUS: WHY THE GLOBAL WARMING

SKEPTICS ARE WRONG

THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS, 2012. MÁRCIUS 22

A klímaváltozás egyre nagyobb fenyegetést jelent bolygónk számára. *William D. Nordhaus* azok számára írt könyvet, akik a piaci alapú megközelítések segítségével szeretnék véleményét formálni a klímaváltozásról, mivel az eddigiekben viszonylag kevés figyelmet szenteltek a témát érintő gazdasági kérdéseknek. Amikor készül könyvének piszkozatát Nordhaus megmutatta kollégáinak, azok megjegyezték, hogy abból kifejejtette a szkeptikusok érveit. A szerző nehézségekbe ütközött, amikor a szkeptikusok véleménye után kutatott, mert az szét-szórtnan található meg blogokon, előadá-

sokban, és röpiratokban. Ekkor talált egy cikket a *The Wall Street Journal* 2012. január 27-i számában „Nem kell félni a globális felmelegedéstől” címmel, ami tizenhat tudós véleményét ismerteti. Ez a cikk tartalmazza a szkeptikusok legtöbb általános kritikáját a globális felmelegedésről: véleményük szerint *a Föld nem melegszik*, az eltérő véleményeket elnyomják, a felmelegedést lassító politikáknak semmilyen gazdasági vagy környezeti következményei nincsenek. Nordhaus elsődleges célja, hogy a szkeptikusok félrevezető leírását helyreigazítsa, illetve megakadályozza az egyes klímaváltozást kutató tudósok hiteltelennítésére tett kísérleteket. Hat kulcsfontosságú kérdést határozott meg a szkeptikusok újságcikkében, amikre könyvében reagál. Nordhaus azt akarta bemutatni, hogy a szkeptikusok hibás és félrevezető válaszokat adnak ezekre a kérdésekre, illetve elmagyarázza, hogy ezek miért is hibásak a legfrissebb kutatások fényében.

A szkeptikusok első kijelentése, hogy a bolygónk nem melegszik fel, mivel az elmúlt 10 évben nem volt jelentős hőmérséklet-emelkedés. Nordhaus három különböző forrásból vett hőmérsékletre vonatkozó, 1880 és 2011 közötti adatokat, amiket átlagolt, és egy grafikonon jelenítette meg a kapott eredményeket. Jól látszik a grafikonból, hogy az átlaghőmérséklet az 1920-as évektől folyamatosan emelkedett, és a 2000-es években jóval magasabb volt, mint korábban. Az is kiderül, hogy az átlaghőmérséklet-ingadozások mindig is magasak voltak, ezért rövid táv helyett hosszú távon érdemes nézni a hőmérsékleti trendeket. Nordhaus párhuzamba állítja a tőzsdéi növekedési trendekkel a hőmérsékleti trendeket, és megállapítja, hogy reprezentatív következtetéseket mindig a hosszú távú adatokat vizsgálva lehet

csak levonni. Mindezek fényében az a megállapítás, amely szerint az elmúlt évszázadban nőtt a globális hőmérséklet, a klímaváltozással foglalkozó tudományok és statisztika egyik legnagyobb felfedezésének számít.

A szkeptikusok második állítása szerint a felmelegedés lassabb a modellek által előre jelzetténél. Véleményük azon alapul, hogy az évtizedes felmelegedés hiánya miatt az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testülete (IPCC) által 22 éve megkezdett mérések nem igazolták az előre megjósolt nagyobb mértékű felmelegedést, túlzóak a számítógépes modellezés eredményei a szén-dioxid okozta felmelegedést tekintve. Nordhaus ezt a feltevést úgy cáfolja meg, hogy két kísérlet eredményeit veti össze: az egyikben a felmelegedést okozó tényezők közé a szén-dioxidot és egyéb kiváltó faktorokat is beleszámították, ezek alapján modelleztek egy becsült hőmérsékleti trendet, míg a második esetben csak a felmelegedést okozó természetes tényezőket vették figyelembe a modellenél, úgymint a nap, vulkánok, és egyéb nem emberi tevékenységek. A két modell becsült eredményeit a jelenlegi hőmérséklet-változás eredményeivel összehasonlítva jól látszik, hogy az 1980 óta 0,7°C-kal megemelkedett átlaghőmérsékletet csakis az emberi tényezőkkel lehet magyarázni, mivel ezt az emelkedést semelyik, csak a természetes erőforrások okozta felmelegedést számító modell sem igazolta, illetve nem követte.

A harmadik állítás szerint *a szén-dioxid nem szennyező anyag*. A szkeptikusok ez alatt azt értik, hogy a szén-dioxid önmagában nem szennyező az emberi és más organizmusokra abban a sűrűségben, amivel minket jelenleg körülvesz, sőt, valójában nagyobb koncentrációban még jótékony hatású is lehet. Nordhaus szerint a szennyezőt, mint

fogalmat az amerikai törvények is máshogy értelmezik: „bármilyen légszennyező hatóanyag, vagy azoknak kombinációja, beleértve fizikai, kémiai, biológiai, radioaktív [...] anyag vagy anyagok, amiket kibocsátottak, vagy a környezeti levegőbe kerültek”. Az amerikai legfelsőbb bíróság 2007-es döntése értelmében a szén-dioxid egyértelműen légszennyező tulajdonságú, és az üvegházhatást kiváltó gázok határozottan beleillemnek a légszennyező definíciójába. Nordhaus hozzáteszi, hogy közgazdasági értelemben a szennyező anyag egy negatív externália, ami gazdasági tevékenység mellékterméke, és amely kárt okoz az ártatlan egyedeknek. A szerző továbbá *Richard Tolra*, a kérdés szakértőjére hivatkozik, aki a szén-monoxid okozta károk széles skáláját tárta fel, főként, ha a felmelegedés 2°C-nál is magasabb.

A tizenhat szkeptikus negyedik megállapítása az, hogy klímakutatók szkeptikus tudósai terror uralma alatt élnek, ami mind a tudományos-, mind a magánéletüket befolyásolja. Állításuk szerint egyre több fiatal tudósnek vannak komoly kétségei a globális felmelegedéssel kapcsolatban, de nem mernek nyíltan felszólalni, mert félnek a tudományos életben való ellehetetlenítésüktől. Egy szovjet tudós példáját hozzák fel: a biológus *Trofim Liszenko* szerint a gének létezése egy polgári fikció volt, így kirúgatta azokat, akik a gének létezésében hittek. Nordhaus szerint a szkeptikusok szélsőségekbe esnek a párhuzammal, annak ellenére, hogy a *Sztálin* támogatását maga mögött tudó Lysenko valóban több ezer tudóst lehetetlenített el, és valóban hivatalosan is tudománytalannak nyilvánították a genetikát az akkori Szovjetunióban. Nordhaus hozzáteszi, hogy semmi valóságalapja nincs annak, amit a szkeptikus tudósok állíta-

nak, nincsenek olyan állapotok, mint az akkori Szovjetunióban, nincs politikai vagy tudományos diktatúra az Egyesült Államokban. Nincsenek kirúgott tudósok, nem tartóztattak le szkeptikusokat, nem küldtek senkit sem a gulágra. Néhány szkeptikus írásait nem adják ki, de az interneten és egyéb fórumokon ezeket közzétehetik. A szerző éppen az ellenkezőjét gondolja, mint a szkeptikusok, a kritikus hangokat inkább támogatják, hogy ezzel pontosítsák az eredményeket.

Az ötödik kijelentés szerint a klímakutatók előnyt élveznek a téma körüli nagy felhajtásnak köszönhetően. Az szkeptikus tudósok szerint a „kövesd a pénzt” elvét alkalmazva sok kutató akar megélni a klímaváltozásból, mindez lehetőséget teremt a kutatásokra és a bürokráciára szánt kormányzati pénzek igénylésére, megemelni az adókat, támogatásokat nyújtani környezettudatos vállalkozásoknak, és esély nagy adományokat gyűjteni azon alapoknak, amik a bolygó megmentését ígérik. Az a megállapítás nem állja meg a helyét, hogy a globális felmelegedés kutatása az erre létrehozott kormányzati szervek megszületésével egy időben jött létre, mint a Nemzeti Tudományos Alap (NSF), mivel öt évtizeddel korábban *Svante Arrhenius*, már 1896-ban közretette méréseit a szén-monoxid sűrűsödése okozta felszíni hőmérséklet-emelkedésről. Nordhaus megemlíti, hogy az IPCC és az NSF szerzőit sem fizetik meg munkájukért. A tudósok sokszor kerülnek durva politikai támadások kereszt-tüzébe, ha nézeteik szemben állnak az aktuális politikai és vallási tanításokkal, mint ahogy ez megesik a globális felmelegedést hangoztató tudósokkal. Példának hozza fel a közgazdaságban a keynesiánusokat, illetve a darwinista biológusokat, akiket nézeteikért mind a mai

napig gyakran támadnak. Rendkívül ellentmondásos a tudományos élet megvesztegethetőségével kapcsolatos érvelés is. A klímaváltozás lassításának politikája több vállalat, iparág, és egyén gazdasági érdekeit sértik. Nordhaus párhuzamot von a klímaváltoztatást hangoztató tudósokat ért támadások és az 1950-es években a dohánycégek részéről tanúsított ellenállás között, amikor a dohánycégek a dohányzás veszélyeit kutató tudósok eredményeit kritizálták, illetve azokat kétségbe vonták. Az állandó kételkedés volt a legjobb eszközök arra, hogy ellentmondást fedezzenek fel a tények és a közvélekedés között. A klímaváltozással kapcsolatos torzításoknak azért van jelentőségük, mert hatalmas térről van szó, közel 1000 milliárd dollár kiadást érint az energiaszektorban.

A hatodik és egyben utolsó kritizált pont a globális felmelegedés közgazdasági vonatkozása: a szkeptikusok szerint a következő fél évszázadban a közgazdaság nem igazolja a felmelegedés lassításának politikáját. A tizenhat tudós éppen Nordhaus tanulmányából kiindulva állította azt, hogy a szén-dioxid okozta *lassú felmelegedés az egész bolygó számára általános előnyökkel járna*. Nordhaus erre úgy reagál, hogy a szkeptikus tudósok rosszul olvasták ki az eredményeit és hiányos volt a vizsgálódásuk. Először is, a szkeptikusok a költség-haszon arányt használják fel érveik alátámasztásához, miközben az üzleti gazdaságtan a haszon-költség számítást helytelen gyakorlatnak tartja befektetés vagy üzletpolitika megválasztásakor. A megfelelő számítási mód a nettó haszon (haszonból kivonjuk a költséget). Ez vezet a második hibás ponthoz, mivel Nordhaus számításait hibásan összegezték. Nordhaus számításai szerint lényegesen nagyobb nettó haszon származik abból, ha most cselek-

szünk, mintha csak 50 év múlva kezdenénk csökkenteni a szén-dioxid kibocsátást. Azt állítja emellett, hogy gazdaságosabb most elkezdni az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését, mint 50 év múlva, mert akkor még költségesebb lesz ennek végrehajtása. A jelenlegi közgazdasági tanulmányok hatékonyabb irányvonalnak tartják a szén-dioxid-kibocsátás költségének jelentős megemelését, mind a kibocsátás-kvóták kereskedelmén, mind szén-dioxid adókon keresztül, hogy ezzel megfelelő ösztönzést teremtsenek a vállalatok és a háztartások szén-dioxid kibocsátásának csökkentésére.

Sok még a bizonytalanság, és egyesek szerint még várni kellene, amíg ezeket el nem oszlatják. Nordhaus szerint ez nem jelenti azt, hogy addig nem kellene lépni ezen a területen, sőt, ahogy egyre

mélyebbre ásunk, úgy lesz egyre több kérdés, de egyben válaszok is születnek. Nem tudni mi lesz Grönland és Nyugat-Antarktisz nagy jégmezeivel, a hatalmas lefagyott metánmezők felolvadásával, az Atlanti-óceán változó áramlataival, az óceánok elsavasodásának következményeivel. Hovatovább, a közgazdasági modelljeink felállítása során nehézségekbe ütköznek, amikor megpróbálják ezen geofizikai változásokat és hatásait megbízható módon a modellbe beépíteni. A végrehajtott politikák ma még fedezetül szolgálhatnak a jövő felsejlő veszélyeivel szemben, amik hirtelen megjelenve a gazdaságot és a környezetet fenyegetik. Ezek a bizonytalanságok mutatnak rá egy klímaváltozást lassító erőteljesebb politika fontosságára.

DEVÉMY TAMÁS

SZERZŐINKHEZ

A Köz-Gazdaság szívesen fogad a közgazdaságtudomány tárgykörébe tartozó minden olyan tanulmányt, amely hozzájárul a hazai közgazdasági gondolkodás fejlesztéséhez. A kéziratok elkészítésekor a szerkesztőség a következőket kéri figyelembe venni:

A tanulmányokat elektronikusan kérjük elküldeni (balazs.szentivanyi@uni-corvinus.hu címre), lehetőleg MS Word (doc) formátumban

- Egy tanulmány átlagos hossza 1 szerzői ív (40 ezer karakter, szóközökkel együtt). Kérjük szerzőinket, hogy ettől legfeljebb kismértékben térjenek el felfelé.
- A tanulmány rendelkezzen rövid, legfeljebb 100 szavas összefoglalóval, amelyet angolul is el kell készíteni.
- A fejezetcímeket arab számokkal kérjük jelölni. Az alfejezetek esetén a főfejezet sorszámát is meg kell adni: 1, 1.1., 1.1.1., 1.2.2. stb.
- Az ábráknak legyen aláírása, a táblázatoknak címe, illetve legyenek arab számokkal sorszámozva. A táblázat vagy ábra tartalma lehetőleg legyen a főszöveg ismerete nélkül is értelmezhető. Minden esetben szükséges az adatok forrását feltüntetni az ábra vagy a táblázat alatt. *Az ábrák legfeljebb két szint tartalmazzanak.*
- Egyenleteket, képleteket a sorok jobboldalán zárójelbe tett arab számokkal kell jelezni: (1), (2) stb.
- Hivatkozások, jegyzetek
- A hivatkozásokat a főszövegben, szögletes zárójelben kérjük megadni [szerző évszám] formátumban. Pl: [Szentés 1999]
- Pontos idézeteknél minden esetben szükséges megadni az oldalszámot is [szerző évszám: oldalszám] formátumban. Pl. [Szentés 1999: 312]
- A jegyzetek a főszöveg kiegészítésére szolgálnak, számukat a feltétlenül szükséges minimális szintre kérjük csökkenteni.
- Hivatkozott irodalom: a tanulmány végén kérjük felsorolni a szövegben hivatkozott irodalmakat az alábbiak szerint:
- Könyvek
Szerző neve (kiadás éve): *Cím dőlt betűkkel*. Kiadó, kiadás helye
pl: Szentés T. (1999): *Világgazdaságtan*. Aula, Budapest
- Könyvfejezetek
Szerző neve (kiadás éve): „Fejezet címe idézőjelek közt”. In: Szerkesztő neve: *Kötet címe dőlt betűkkel*. Kiadó, kiadás helye
pl. Stern, N. és Stiglitz, J. (1997): „A Framework for a Development Strategy in a Market Economy” in: Malinvaud, E. (szerk): *Development Strategy and Management of the Market Economy*. Oxford University Press, Oxford
- Folyóiratcikkek
Szerző neve (megjelenés éve): „Cím idézőjelek közt” *Folyóirat neve dőlt betűkkel*. évfolyam(szám): oldalszámok.
pl: Kydland, F. E. (2006): „Aggregált mennyiségi elmélet” *Köz-Gazdaság* 1(2): 19-35.
- Internetes hivatkozások: Szerző neve (megjelenés éve): *Cím dőlt betűkkel*. Teljes URL. Lekérdezés dátuma.
pl. Rodrik, D. (2006): *The Disappointments of Financial Globalization*. [http://ksghome.harvard.edu/~drodrik/The Disappointments of Financial Globalization \(November 2006\).doc](http://ksghome.harvard.edu/~drodrik/The%20Disappointments%20of%20Financial%20Globalization%20(November%202006).doc). Lekérdezve: 2007. 03. 13.

SZATHMÁRI SÁNDOR: KAZOHINIA

(részlet)

A Kazohinia Szathmári Sándor satirikus antiutópiája, amelyet 1935-ben kezdett írni, először 1941-ben jelent meg. (Eredeti címe Gulliver utazása Kazohiniában.) Gulliver, a brit hadiflotta orvostisztje a XX. század elején egy ismeretlen szigetre vetődik. A szigeten a lakosság nagyobb részét nagyon magas tudományos és technikai színvonalon élő, teljesen racionális, érzelemmentes hinek teszik ki. Ebben a társadalomban nincs kormány, nincsenek törvények, a hinek természetéből következik „kazo” magatartásuk. A kazo – Szathmári megfogalmazása szerint – az a tiszta értelem, ami matematikai pontossággal, világosan látja maga előtt, hogy mikor hogyan kell tennie, hogy a társadalmon keresztül az egyén a lehető legnagyobb jólétet és kényelmet érje el. A hinek életében nincsenek érzelmek: ha egy szeretett személynek többet nyújtanának, mint bárki másnak, az felborítaná a kazo egyensúlyát, annak ellentéte: kazi lenne. Szintén kazi a nem termelő célú, haszontalan társalgás, bármiféle versengés stb. Nincs magántulajdon, sőt még személyi tulajdon sem: a raktárakból mindenki korlátozás nélkül, a saját szükségletei szerint vételezheti a javakat – de senki nem pazarol. Aki nem kazo módon viselkedik, azt nem is tekintik hinnek. A tudatlanokat (mint például Gullivert) belohinnek nevezik és tanítják. A hin társadalomba beilleszkedni, a kazo szerint élni nem képesek pedig a behinek, akiket a hinek saját érdekükben egy zárt telepen helyeznek el és gondoskodnak róluk. (A behinek életének leírása a modern társadalom görbe tükrére.)

...De semmiképpen sem értette, hogy, ha valaki szellemi munkát sem végez, mért nem áll a gép mellé, vagy tol talicskát, mikor az sokkal értelmesebb és érdekesebb, mert hasznos munka, mert valóság, míg az önmagáért űzött sport csak képzelt munka, halvány pótszere az életnek, amiben ezek a szerencsétlenek nem részesülnek.

Megjegyeztem, hogy az élet örömeiben éppen azok részesednek, akiket mi gazdagoknak nevezünk, szemben a szegényekkel.

- És kiket neveztek gazdagoknak, kiket szegényeknek?

- Ezek a szavak a pénz eloszlását jelentik. Gazdag az, akinek sok pénz jutott, szegény az, akinek kevés van belőle.

- És minek alapján oszlik meg a pénz?

- Aszerint, hogy valaki gazdag vagy szegény.

Ezt kissé zavarosnak minősítette, homályosan valami „természetes kiindulópontot” követelt és hosszas magyarázat után is csak annyit értett meg, hogy némelyeknek sok pénzük van, másoknak kevés. Majd, némi töprengés után felkiáltott.

- De, hiszen eszerint pénz nincs is!

- Hogyne volna! - Mondtam meglepetve.

- Ami a természetben nincs, az egyáltalán nincs.

És hiába mutattam meg neki a pénzemet, csak megerősítve látta állítását, mert, - úgymond, - valahányszor ő pénzt kért tőlem, csak papírt, aranyat vagy ezüstöt tudtam neki mutatni, de pénzt nem.

Sohasem szerettem a szellemtelen szójátékot és csak udvariasságom nem engedte erre figyelmeztetni. Ezért tehát inkább arról kérdeztem, hogy ők hogyan bonyolítják le a cserét.

Erre azt felelte, hogy nem tudja ugyan, miért kellene kicserélni mondjuk kabátainkat, hisz az övé ugyanúgy jó neki, mint nekem az enyém, de, ha ennek mégis szüksége merülne fel, akkor sem érti, mi köze ehhez a pénznek.

- Mert a pénz megkönnyíti a cserét, - feleltem, - és így előmozdítja a gazdasági fejlődést.

Erre mindjárt megváltozott, zsebéből jegyzőkönyvet vett elő és kért, hogy fejtsem ki ezt bővebben, mert hasznos tanulságait közölni szeretné az illetékes természeti tényezőkkel.

Én pedig boldogan álltam rendelkezésére, annyival is inkább, mert tudtam, hogy haladottabb intézményeink ismertetésével hazám dicsőségét öregbítem.

Részletesen elbeszéltem, hogy a pénzt egy központi bank bocsátja ki különböző címletekben, melyből mindenkinek jut érdeme szerint és ez egyben jogosítvány, hogy a pénz birtokosa a közös munka gyümölcséből megfelelően részesedjék. Elmondtam a pénz előnyeit, hogy bármily jószágra becserélhető és így szabad választást biztosít a javakban. Hogy a pénz révén lehetővé válik, hogy eladott cikkek ellenértékét tetszés szerinti időben és felosztva, vagy egyesítve váltsuk át más cikkekre, satöbbi.

Annak a nézetének adott kifejezést, hogy a csere mégsem lehet könnyebb, ha ezt a pénzcserével összekötve, a munkát megkétszerezzük, de - mint mondta, - ez nem is fontos, inkább arra kíváncsi, mennyiben mozdítja elő a pénz a termelést.

Megmagyaráztam, hogy így sok kispénzű ember összeállhat és gyárat alapíthat, és pedig úgy, hogy részvényeket vásárolnak.

- Az mi? - kérdezte.

- Az emberi elme egy másik nagyszerű találmánya. Egy másik papír, amit a pénz ellenében adnak.

- És, ha így megháromszorozzátok a csere munkáját, hol a könnyítés?

- Ott, hogy ezek a papírok indítják meg a munkát.

Gyanúsán nézett rám.

- Mit szólnál ahhoz, - kérdezte, - ha azt mondanám, hogy innen az ülésről csak akkor tudnék felállni, ha előbb noteszemnek egy lapját neked nyújtánám át? Ugye bár, ennek semmi köze a valósághoz, tehát nem létező dolog?

Megdöbbsentett ez a naivítás, de igyekeztem nevetésemet visszafojtani. De hiába magyaráztam, hogy a pénz hogyan indítja meg a munkát, konokul azt felelte, hogy már érti a dolgot, de úgy látszik, mi nem értjük, mert a munka megindításának minden józan elme szerint egyetlen előfeltétele a munka megindítása, nem papírok cseberelése, melyek a valóságban nem is léteznek és kár, kitalálni.

Bizonygattam, hogy a pénz nagyon is létezik és, hogy ez mennyire igaz, annak fényes bizonyítéka a világválság, amely miatt valósággal megállott a termelés.

- És miért? - kérdezte.

- Mert nincs pénz.

Mire megint azt kérdezte, hogy mért találunk ki olyat, ami nincs.

Türelmem végére értem, bosszúsán hallgattam és ő sem kérdezett többet. Azt hittem, meg van sértve. Csak hónapok múlva tudtam meg, hogy ezekből hiányzik

mindennemű érzélem, de megszokni sohasem tudtam. Egy percnyi hallgatás után azonban ugyanolyan szenttelen hangon megszólalt:

- És hogy tudjátok a pénz dacára biztosítani, hogy kazi cselekedetek ne forduljanak elő?

- Hogy érted ezt?

- Úgy, hogy senki se vegye el a mások sajátját és senki sajátját ne vegye el a másik.

Csodálkoztam, hogy kérdezhet ilyen pont ő, akiknél a javak közpréda, tehát nem is létezhetik a saját fogalma. Megmagyaráztam, hogy éppen a pénz biztosítja a társadalmi egyensúlyt, vagyis, hogy mindenkinek fogalma legyen róla, hogy mi a sajátja.

Ő pedig a legártatlanabb hangon magyarázta, hogy már tudja, hogy mi zavarja a mi látásunkat. Mikor a gazdag ember pénzt ad az áruért, olyan érzése van, mintha valamit egyensúlyba hozott volna és ha vásárlásaival már jóval túl is haladta a sajátját, akkor is azt hiszi, hogy a kazo egyensúly határán belül maradt.

Gazdagjainkon mélyen szánakozott, hogy így megfosztottuk őket látásuktól, nem dolgozhatnak, miáltal a termelés csökken és nő a nyomor.

Ez ellen élénken tiltakoztam, mondván, hogy éppen gazdagjaink tartják fent a gyárakat és vállalatokat, miáltal sok szegény embernek adnak kenyeret.

Ezt megint nem értette, mire megmagyaráztam, hogy milyen nagy hasznot jelent az országra a nagypénzű ember, hogy például, ha valaki külföldről jön be hozzánk, megtiltjuk neki a munkavállalást, hogy el ne vegye mások kenyerét.

Amint beszéltem, kutatóan nézte arcomat, majd válasz helyett újra elkérte belőlem igazolványomat. Hümmögve többször átolvasta és azt mondta, úgy látszik, ma kissé kifáradtam a tanulásban, jobb lesz, ha néhány órát sétálok a levegőn.

Élénken tiltakoztam, kijelentettem, hogy elmém teljes tisztaságának birtokában vagyok és azt, hogy mindez nem ostobaság, bizonyítja, hogy Európa legfejlettebb gazdaságú államában mindez tény és valóság.

Ő azonban nem válaszolt...

Szathmári Sándor: Gulliver utazása Kazohiniában. Bolyai Akadémia, Budapest, 1941.

ENGLISH ABSTRACTS

TAMÁS SZÜCS: QUO VADIS EUROPE?

Europe is seeking its path. The recovery from the economic crisis demands the economic and political renewal of the European Union at the same time. It demands genuine unity and deeper integration. The way towards a "federation of nation states" leads through closer economic policy coordination. As regards the functioning of the Economic and Monetary Union, three challenges can be identified which already constituted a systemic problem before the current sovereign debt crisis evolved in the Eurozone: the differing competitiveness of Member States, the non-respect of commonly agreed rules, and the functioning of a currency without a state. To address these structural weaknesses and the consequent acute problems, the European Union developed an overall strategy comprising five sets of initiatives. Four of them – (i) a new debt financing tool set, (ii) the reinforcing of macro-economic stability, (iii) the boost of competitiveness and (iv) the foundations of a European Banking Union – are basically of economic nature while the fifth – (v) the outline of a genuine political union – responds to the crisis of political legitimacy. More and more citizens are rejecting the crisis management initiatives of their own political elites and the further deepening of European integration. It is therefore indispensable to reinforce European democracy based on our mutually shared responsibility and on the recognition of our common European interests. The various packages of measures adopted reflect the complexity of the European Union, constituting an over-arching response, flexibly adapting to ongoing economic and political developments. Looking at recent experience it is clear that the deepest crisis of EU history, somewhat paradoxically, could also be one its biggest opportunity to develop further.

GUSZTÁV STUBNYA: STRATEGY OF THE SEMMELWEIS UNIVERSITY

The Semmelweis University, as the biggest medical higher education institution in Hungary, occupies a unique position in national higher education and research. The main stream in the institution-development plans (2012–2016) of the university is to safeguard and carry on the results achieved so far. However the respect of traditions securing stability does not necessarily mean the lack of adaptability or to pass by the provocation of social and economic environment. That is why organisational flexibility, improvement, innovation are also important principles in our documents. There have been many colossal developments started in the last decade in the fields of education, research and innovation and medical attendance. These results can be the base for giving the rights reactions to external challenges, using the possibilities given by the fast-changing circumstances and being effective and conducive partners of the government's efforts for social transformation.

KRISZTINA VIDA: THE CRISIS IN CENTRAL-EASTERN EUROPE

Based on a wide range of macroeconomic statistics, the article describes how the ten Central and Eastern European countries are recuperating from the crisis, whether their economies have started to recover, and if so, which factors induce growth, and how all this impacts on employment and inflation. The overall conditions for re-launching growth and continuing the catch-up process are less favourable now than they were in the pre-crisis period from two points of view. The European economic environment and external demand remain uncertain, while, due to the European debt crisis and in compliance with the EU's ever stricter requirements, the consolidation of public finances remains high on the agenda everywhere. As a result of these two restrictive factors, the dynamism of catching up (typical for the pre-crisis years) is not likely to return but there is perhaps

a chance that a more balanced growth accompanied by the gradual improvement of most macroeconomic indicators will start to unfold in the region.

GÉZA HETÉNYI: THE MULTIANNUAL FINANCIAL FRAMEWORK 2014–2020

The European Commission published its proposal for the next Multiannual Financial Framework (MFF) in June 2011. The document is regarded as a basis for the debate among the Member States that should lead to the compromise on the financing of the European Union between 2014 and 2020. At present, the state of negotiations is in an extremely intensive phase. Although crucial for the functioning of the European Union, the agreement on the FMM 2014–2020 provokes fierce debates among the Member States. The paper reviews these and evaluates the current state of negotiations with special attention to Hungary's interests.

ZSOLT KÉRI NAGY: SECURITY RISKS OF CIVILISATIONAL BREAKING POINTS IN THE 21ST CENTURY

The expression “*New World Order*” identifies the newest period of modern human history brought upon us by the third millennium. The accelerating pace of technological development has created an unprecedented scale of asymmetry between nature and society; in addition to that, the effects of technological advances and population explosion are responsible for ecological changes on a previously unimaginable scale. These changes present a significant risk to every element of our contemporary security environment. The paper aims to sum up these effects, which together with the accelerating globalisation process deepened the risk context of the global security system even further. It is worth to analyse the dimensions of power potential in the West's vision, especially how it can adapt and take advantage of the currently prevailing circumstances and expected successes in the competition with different civilisations. The study also seeks to answer how the main effects of globalisation regarding the protection and diffusion of values of different civilisations are taking into account that mankind is currently on the highest level of civilisation. Furthermore, the study analyses the permanently evolving role of the state parallel with the chances and opportunities of cultural communities in the realm of security politics.

FANNI RENCZ: ECONOMIC ANALYSIS OF BENIGN PROSTATIC HYPERPLASIA

The number of patients with symptomatic benign prostatic hyperplasia (BPH) has tripled in the recent decade in Hungary. According to the demographic forecasts, the increase of the median age in the population confirms that the number of patients will be significantly growing until 2020. The question arises as to whether the health care service and its financing system are prepared for handling the increased number of patients. Considering these statistics, the study focuses on the health economic evaluation of BPH, the estimated number of patients in 2011 and the expected number of patients for the year 2020. Furthermore, the paper also analyses the direct costs of the disease and summarizes the international BPH surveys regarding the quality of life and the cost of the illness.

GYÖRGY SZAKOLCZAI: THE KEYNES AND WHITE PLANS PRIOR TO BRETTON WOODS

The Bretton-Woods system of rules, institutions, and procedures to-date regulates the international monetary system. In the last decades it also greatly influenced the economic position of the developing countries. According to one of the dominant lines of thought, there is no need for the reform of these institutions. According to another one, there is but it does not seem to be feasible. This ambiguous situation deems necessary to examine this question profoundly. I already published

two articles regarding this matter (Szakolczai 2011 and 2012), however the work is far from finished. The paper gives an introduction to the current international monetary institutions, their functioning, first and foremost to the founding of the IMF and the debates around its establishment. It also shows the main values behind its functions, the experiences related to it and the consequences and lessons learnt from it. Furthermore, it describes and sums up the recommendations for a future financial system. Henceforth, this article describes the second Keynes Plan, in the form it triggered the international negotiations and its opposition, the mostly American White Plan.

NOÉMI VÁRTOKNÉ HEVÉR: HEALTH REFORM IN CROATIA

The Croatian health care system faced great challenges during the 1990s. The aim of the paper is to review some important aspects of the Croatian health care reform. Establishing a decentralized health care system was an important section of the reform. As a new element of the health insurance system, burdens generated by the increase of costs of health services have fallen on the society increasingly, while complementary health insurance tried to decrease the undesirable consequences of the changes. The objective of the drug-financing reform was to reduce the costs and improve access to innovative medicines as well. As regards the success of the reforms, besides increasing incomings, the method and result of the spending of the health insurance funds is crucial.

GÁBOR REGŐS: RISKS IN AGRICULTURE

The paper analyzes the different types of risks appearing in agriculture. The paper aims to analyze both the factors that cause the risks and the most serious consequence of these risks, namely famine. The essay also tries to evaluate the possible ways risk can be decreased, especially with the focus on agricultural insurance.

ZSUZSANNA TÓTH: THE ROLE OF PARETO IN THE DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF UTILITY

Luigino Bruni and Francesco Guala, professors of the Economic University of Milan, published a paper entitled "Vilfredo Pareto and the Epistemological Foundations of Choice Theory" in 2001 in the *History of Political Economy*. F. Guala primarily analyses economic and social sciences from the aspects of philosophy, history of knowledge and methodology, and L. Bruni is an expert in microeconomics, economic ethics, the history of science and methodology. Possessing expert knowledge of the age, they have published articles on Pareto's theoretical work both separately and jointly. In this study they analyse the precedents and development of Pareto's theory of utility in detail, covering all the dimensions of the interpretation of utility. The struggle between the ordinal and cardinal theories, in which Pareto was a Janus-faced participant, gives the central theme for their work. The authors seek to offer an adequate answer to this question left unanswered even to date.

CONFERENCE ORGANISED TO HONOUR THE 70TH BIRTHDAY OF PROFESSOR JENEI

To honour the 70th birthday of Professor György Jenei, a conference entitled "Does an available decision exist in public policy?" was organised at Corvinus University of Budapest. The paper offers a summary of the main findings of the conference. The event also offered answers regarding the debate on external restrictive factors having an impact on decisions in public policy. The dominance of the global financial markets, the importance of religions, and the factors leading to uncertainty were also considered as possible aspects that question the approach of rationality in decisions related to the social medium. The conference also gave conclusions on good decisions in public policy.